

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (peti senat)

z dne 12. junija 2025 *

„Predhodno odločanje – Ohranjanje naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst – Direktiva 92/43/EGS – Člen 1(i), prvi pododstavek – Stanje ohranjenosti vrste – Pojem – Člen 14 – Ukrepi upravljanja – Odvzem iz narave in izkoriščanje, ki je združljivo z vzdrževanjem ali obnovitvijo ugodnega stanja ohranjenosti vrste – Člen 1(i), drugi pododstavek – Ocena ugodnega stanja ohranjenosti zadevne vrste – Kumulativni pogoji – *Canis lupus* (volk) – Uvrstitev v kategorijo ‚ranljiv‘ na ‚rdečem seznamu‘ Svetovne zveze za varstvo narave – Živalska vrsta, ki je del populacije, katere naravno območje razširjenosti presega ozemlje države članice – Upoštevanje izmenjave s populacijami iste vrste v sosednjih državah članicah ali tretjih državah – Člen 2(3) – Upoštevanje gospodarskih, družbenih in kulturnih potreb ter regionalnih in lokalnih značilnosti“

V zadevi C-629/23,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Riigikohus (vrhovno sodišče, Estonija) z odločbo z dne 13. oktobra 2023, ki je na Sodišče prispela 16. oktobra 2023, v postopku

MTÜ Eesti Suurkiskjad

proti

Keskkonnaamet,

ob udeležbi

Keskkonnaagentuur,

SODIŠČE (peti senat),

v sestavi M. L. Arastey Sahún, predsednica senata, D. Gratsias, E. Regan, J. Passer (poročevalec) in B. Smulders, sodniki,

generalna pravobranilka: J. Kokott,

sodna tajnica: C. Strömholm, administratorica,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 6. novembra 2024,

* Jezik postopka: estonščina.

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za MTÜ Eesti Suurkiskjad M. Ellermaa in E. Lopp,
- za estonsko vlado, M. Kriisa, agentka,
- za dansko vlado D. Elkan, J. F. Kronborg in C. Maertens, agentke,
- za avstrijsko vlado A. Posch, J. Schmoll in M. Kopetzki, agenti,
- za Evropsko komisijo L. Haasbeek, C. Hermes, E. Randvere, N. Ruiz García in K. Toomus, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 12. decembra 2024

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 1(i), člena 2(3) in člena 14(1) Direktive Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 102), kakor je bila spremenjena z Direktivo 2013/17/EU z dne 13. maja 2013 (UL 2013, L 158, str. 193) (v nadaljevanju: Direktiva o habitatih).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med organizacijo MTÜ Eesti Suurkiskjad in Keskkonnaamet (urad za okolje, Estonija) glede zakonitosti upravnega akta, ki se nanaša na kvote za lov na volkove.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 V petnajsti uvodni izjavi Direktive o habitatih je navedeno:
„ker je potreben splošen sistem varstva določenih rastlinskih in živalskih vrst [...]; ker naj bi se predvideli ukrepi za upravljanje nekaterih vrst, če je to potrebno zaradi njihovega stanja ohranjenosti, vključno s prepovedjo nekaterih sredstev za ujetje ali ubitje, pri čemer se predvidi možnost odstopanj pod določenimi pogoji.“
- 4 Člen 1 te direktive določa:
„V tej direktivi:
[...]
i) stanje ohranjenosti vrste pomeni skupek vplivov, ki delujejo na to vrsto in lahko dolgoročno vplivajo na razširjenost in številčnost njenih populacij na ozemlju iz člena 2;

Šteje se, da je stanje ohranjenosti ‚ugodno‘:

- če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov,

in

- če se naravno območje razširjenosti vrste niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo,

in

- če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij;

[...].“

5 Člen 2 navedene direktive določa:

„1. Cilj te direktive je prispevati k zagotavljanju biotske raznovrstnosti z ohranjanjem naravnih habitatov in prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst na evropskem ozemlju držav članic, za katerega se uporablja Pogodba.

2. Ukrepi, sprejeti na podlagi te direktive, so namenjeni vzdrževanju ali obnovitvi ugodnega stanja ohranjenosti naravnih habitatov in prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst v interesu Skupnosti.

3. Ukrepi, sprejeti na podlagi te direktive, upoštevajo gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti.“

6 Člen 11 iste direktive določa:

„Države članice spremljajo stanje ohranjenosti naravnih habitatov in vrst iz člena 2, pri čemer posebej upoštevajo prednostne naravne habitatne tipe in prednostne vrste.“

7 Člen 12(1) Direktive o habitatih določa:

„Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, da vzpostavijo sistem strogega varstva živalskih vrst iz Priloge IV(a) na njihovem naravnem območju razširjenosti, ki prepoveduje:

- a) vse oblike namernega ujetja ali ubitja osebkov teh vrst v naravi;
- b) namerno vznemirjanje teh vrst, zlasti med razmnoževanjem, vzrejo mladičev, zimskim spanjem in selitvijo;
- c) namerno uničevanje ali odvzem jajc iz narave;
- d) poškodovanje ali uničenje razmnoževališč ali počivališč.“

8 Člen 14(1) te direktive določa:

„Če države članice na podlagi spremljanja stanja iz člena 11 menijo, da je to potrebno, z ustreznimi ukrepi zagotovijo, da sta odvzem osebkov prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, navedenih v Prilogi V, iz narave ter njihovo izkoriščanje združljiva z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti teh vrst.“

9 Člen 16(1) navedene direktive določa:

„Če ni druge zadovoljive možnosti in če odstopanje ne škoduje vzdrževanju ugodnega stanja ohranjenosti populacij zadevne vrste na njihovem naravnem območju razširjenosti, države članice lahko odstopijo od določb členov 12, 13, 14 ter 15(a) in (b)

- a) zaradi varstva prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst in ohranjanja naravnih habitatov;
- b) da preprečijo resno škodo, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribištvu in vodi ter drugih vrstah premoženja;
- c) zaradi interesov zdravja ljudi in javne varnosti ali zaradi drugih razlogov prevladujočega javnega interesa, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave, in zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje;
- d) zaradi raziskovanja in izobraževanj, zaradi doseljevanja in ponovnega naseljevanja teh vrst ter za to potrebne vzrejo, vključno z umetnim razmnoževanjem rastlin;
- e) da pod strogo nadzorovanimi pogoji dovolijo selektiven in omejen odvzem ali zadrževanje nekaterih osebkov vrst, navedenih v Prilogi IV, v omejenem številu, ki ga določijo pristojni nacionalni organi.“

- 10 V Prilogi II k isti direktivi, naslovljeni „Živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, za ohranjanje katerih je treba določiti posebna ohranitvena območja“, je med temi živalskimi vrstami med drugim naveden „Canis lupus (razen estonske populacije [...])“.
- 11 V skladu s Prilogo IV k Direktivi o habitatih, naslovljeno „Živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, ki jih je treba strogo varovati“, spada Canis lupus med te živalske vrste, „razen estonskih populacij“.
- 12 V skladu s Prilogo V k tej direktivi, naslovljeno „Živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, pri katerih za odvzem iz narave in izkoriščanje lahko veljajo ukrepi upravljanja“, so estonske populacije Canis lupus lahko predmet takih ukrepov.

Estonsko pravo

Zakon o ohranjanju narave

- 13 Člen 1 Looduskaitseseadus (zakon o ohranjanju narave, RT I 2004, 38, 258) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: zakon o ohranjanju narave), določa:

„Namen tega zakona je:

1. varstvo narave z ohranjanjem njene raznolikosti in zagotavljanjem ugodnega stanja naravnih habitatov ter živalskih, rastlinskih in gobjih vrst;

[...].“

- 14 Člen 3 zakona o varstvu narave, naslovljen „Ugodno stanje habitata in vrste“, v odstavku 2 določa:

„Stanje vrste se šteje za ugodno, če številčnost njene populacije kaže, da se bo vrsta dolgoročno ohranila kot preživetja sposobna sestavina njenega naravnega habitata ali razmnoževalnega habitata, če naravno območje razširjenosti vrste ne upada ter če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat, da se zagotovi dolgoročna ohranitev populacije vrste.“

- 15 Člen 49 tega zakona, naslovljen „Akcijski načrt za varstvo in upravljanje vrste“, določa:

„(1) Akcijski načrt se pripravi:

1. za organizacijo ohranjanja vrste, ki spada v kategorijo varstva I;
2. za zagotovitev ugodnega stanja ohranjenosti vrste, če rezultati znanstvenega pregleda vrste pokažejo, da doslej sprejeti ukrepi tega ne zagotavljajo ali če to zahteva mednarodna obveznost;
3. za upravljanje vrste, če rezultati znanstvenega pregleda vrste kažejo pomemben negativen vpliv na okolje ali nevarnost za lastnino ali zdravje ljudi zaradi povečanja številčnosti vrste.

(2) Akcijski načrt mora vključevati:

1. podatke o biologiji, številčnosti in porazdelitvi vrste;
2. pogoje za zagotovitev ugodnega stanja ogrožene vrste;
3. dejavnike tveganja;
4. cilj ohranjanja ali upravljanja;
5. prednostne naloge in časovni raspored ukrepov, potrebnih za doseganje ugodnega stanja ali upravljanje vrste;
6. proračun za organizacijo ohranjanja ali upravljanja.

[...].“

Zakon o lovu

- 16 Člen 21 Jahiseadus (zakon o lovu, RT I 2013, 2) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: zakon o lovu), naslovljen „Spremljanje divjadi“, v odstavku 4 določa:

„Organ iz odstavka 3 tega člena [Keskkonnaagentuur (agencija za okolje, Estonija)] vsako leto pripravi poročilo o spremljanju divjadi. Poročilo o spremljanju mora vsebovati naslednje podatke:

1. opis stanja populacij divjadi;
2. spremembe v stanju populacij divjadi;
3. napovedi stanja populacij divjadi in dejavnike tveganja;
4. priporočila glede kvot in strukture lova.“

- 17 Člen 22 zakona o lovu, naslovljen „Kvote in struktura lova“, v odstavku 2 določa:

„Urad za okolje vsako leto določi kvote za lov na rjavega medveda, volka, risa in sivega tjulnja na podlagi poročil iz člena 21(4) tega zakona in predloga sveta za lov.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 18 Estonski minister za okolje je 4. oktobra 2012 sprejel „Akcijski načrt za varstvo in upravljanje velikih plenilcev (Canis lupus (volk), Lynx lynx (ris) in Ursus arctos (rjavi medvedi)) za obdobje 2012–2021“ (v nadaljevanju: akcijski načrt za obdobje 2012–2021).
- 19 V akcijskem načrtu za obdobje 2012–2021 je bilo navedeno, da se stanje ohranjenosti estonskih populacij velikih mesojedih živali lahko šteje za ugodno, njegov namen pa je bil med drugim ohraniti ugodno stanje ohranjenosti volka tako na ravni estonske populacije kot na ravni baltske populacije te živalske vrste. V ta namen je bil v akcijskem načrtu določen cilj vsako leto pred začetkom sezone lova vzdrževati od 15 do 25 krdel volkov z mladiči, tako da je celotna populacija vrste na estonskem ozemlju približno od 150 do 250 osebkov. V tem razponu je bilo treba letne cilje določiti glede na rezultate spremljanja, številčnost populacije pa je bilo treba v tem razponu ohranjati z lovom. Cilj je bil tudi zmanjšati škodo, ki jo je povzročil volk, zlasti z dajanjem prednosti lovu na območjih, na katerih je povzročal škodo.
- 20 V skladu z navedenim akcijskim načrtom je bila baltska populacija volka del evrazijske populacije te živalske vrste, katere naravno območje razširjenosti se je raztezalo v Estoniji, Latviji, Litvi, severovzhodni Poljski, Belorusiji, severu Ukrajine in nekaterih ruskih regijah. V akcijskem načrtu je bilo navedeno približno število volkov v Latviji in Litvi v letu 2008 in v ruskih regijah, ki mejijo na Estonijo, v letu 2010. V njem je bilo tudi pojasnjeno, da čeprav so Republika Latvija, Republika Finska in Republika Belorusija sprejele načrte za varstvo ali ohranjanje in upravljanje volka ter so bili v pripravi v Republiki Litvi in Republiki Poljski, pa teh ni bilo v Rusiji. Poleg tega je bila v akcijskem načrtu za obdobje 2012–2021 navedena možnost lova na volkove v teh državah članicah in tretjih državah. Na področju mednarodnega sodelovanja je bilo v tem akcijskem načrtu med drugim poudarjeno sodelovanje Republike Estonije v delovni skupini Svetovne zveze za varstvo narave (v nadaljevanju: IUCN) ter obstoj stikov, ki jih je imel predstavnik te države članice s svojimi latvijskimi, litovskimi, poljskimi, finskimi, švedskimi, norveškimi in ruskimi kolegi. Navedeni akcijski načrt je predvideval tudi redno izmenjavo informacij med Republiko

Estonijo in Republiko Latvijo o številčnem razvoju populacije velikih mesojedih živali in o lovskih kvotah ter dejavno sodelovanje Republike Estonije pri mednarodnih projektih, povezanih z organizacijo ohranjanja in upravljanja velikih mesojedih živali.

- 21 Urad za okolje je z odlokom z dne 29. oktobra 2020, sprejetim na podlagi člena 22(2) zakona o lovu, prvi del kvote za lov na volkove za lovno sezono 2020/2021 v Estoniji določil na 140 osebkov, razdeljenih na 20 območij upravljanja, pri čemer je dajal prednost živinorejskim območjem in območjem, na katerih je ta živalska vrsta povzročila škodo.
- 22 Tožeča stranka v postopku v glavni stvari, estonsko združenje za varstvo okolja, je pri Tallinna Halduskohus (upravno sodišče v Talinu, Estonija) vložila tožbo za razglasitev ničnosti tega odloka. V utemeljitev te tožbe je med drugim trdila, da v Estoniji stanja ohranjenosti volka ni mogoče šteti za „ugodnega“ v smislu člena 3 zakona o ohranjanju narave in da bi bil z dovolitvijo odlova 140 volkov cilj zagotoviti vzdrževanje ali obnovitev ugodnega stanja ohranjenosti te vrste še težje doseči.
- 23 Tallinna Halduskohus (upravno sodišče v Talinu) je s sodbo z dne 1. oktobra 2021 to tožbo zavrnilo.
- 24 To zavrnilno odločbo je potrdilo Tallinna Ringkonnakohus (pritožbeno sodišče v Talinu, Estonija).
- 25 Pri Riigikohus (vrhovno sodišče, Estonija), ki je predložitveno sodišče, je tožeča stranka v postopku v glavni stvari vložila pritožbo zoper potrdilno odločbo pritožbenega sodišča.
- 26 Predložitveno sodišče se sprašuje, prvič, ali je treba, kadar država članica sprejme ukrepe upravljanja na podlagi člena 14 Direktive o habitatih, za preverjanje skladnosti teh ukrepov s ciljem zagotavljanja vzdrževanja ali obnovitve „ugodnega stanja ohranjenosti“ te vrste v smislu člena 1(i), drugi pododstavek, te direktive upoštevati stanje ohranjenosti populacije te vrste, ki je na ozemlju zadevne države članice, ali pa je mogoče upoštevati stanje ohranjenosti populacije, ki je na ozemlju drugih držav članic Evropske unije, v tem primeru baltske populacije.
- 27 Navedeno sodišče v zvezi s tem navaja, da čeprav ni sporno, da je stanje ohranjenosti baltske populacije volka „ugodno“, tožeča stranka v postopku v glavni stvari ob opiranju na oceno IUCN trdi, da za estonsko populacijo volka ni mogoče šteti, da je v takem stanju ohranjenosti.
- 28 V tem okviru predložitveno sodišče ugotavlja, drugič, da po njegovem vedenju za ohranitev populacije zadevnega volka ne obstaja nobena oblika uradnega sodelovanja med državami članicami, na ozemlju katerih je naravno območje razširjenosti te populacije, temveč obstaja le neformalno komuniciranje med znanstveniki.
- 29 Tretjič, predložitveno sodišče se zlasti glede na sodbi z dne 14. junija 2007, Komisija/Finska (C-342/05, EU:C:2007:341), in z dne 23. aprila 2020, Komisija/Finska (Spomladanski lov na samca navadne gage) (C-217/19, EU:C:2020:291), sprašuje, ali je za populacijo vrste, ki je bila kar zadeva državo članico uvrščena v kategorijo „ranljiva“ rdečega seznama ogroženih vrst IUCN (v nadaljevanju: rdeči seznam IUCN) mogoče šteti, da je v „ugodnem stanju ohranjenosti“ v smislu Direktive o habitatih. V zvezi s tem poudarja, da se v akcijskem načrtu, pripravljenem za obdobje 2022–2031, po akcijskem načrtu za obdobje 2012–2021, za baltsko populacijo volka šteje, da spada

v kategorijo „najmanj ogrožene“ (LC) rdečega seznama IUCN, medtem ko je estonska populacija te vrste opredeljena kot „ranljiva“ (VU) in bi jo bilo treba celo šteti za „v nevarnosti“ (EN), če se ne bi upoštevale sosednje populacije.

30 Nazadnje, četrtič, predložitveno sodišče navaja, da sta v okviru spora o glavni stvari urad za okolje in agencija za okolje vedno trdila, da bi povečanje števila volkov povzročilo velike socialne in ekonomske napetosti. Ena od glavnih trditev, navedenih v utemeljitev dovoljenja za lov na volkove, naj bi bila namreč potreba po zmanjšanju škode, ki jo povzroča ta živalska vrsta, zlasti na živini.

31 V teh okoliščinah je Riigikohus (vrhovno sodišče) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

- „1. Ali je treba člen 14(1) Direktive o habitatih razlagati tako, da nalaga obveznost, da se pri sprejemanju ukrepov iz te določbe zagotovi ugodno stanje ohranjenosti v smislu člena 1(i) za regionalno populacijo vrste v določeni državi članici, ali pa se lahko upošteva stanje ohranjenosti celotne populacije na ozemlju držav članic Evropske unije?
2. Ali je treba, če je dopustno upoštevati stanje ohranjenosti celotne populacije na ozemlju držav članic Evropske unije, Direktivo o habitatih razlagati tako, da za ohranitev te populacije zahteva formalno sodelovanje med državami članicami, kamor sega območje razširjenosti populacije, ali pa zadostuje, da država članica, ki sprejme ukrepe iz člena 14 Direktive o habitatih, ugotovi stanje populacije te vrste v drugih zadevnih državah članicah ali določi pogoje za to v nacionalnem načrtu upravljanja?
3. Ali je mogoče člen 1(i) Direktive o habitatih razlagati tako, da ima lahko regionalna populacija vrste, ki je po merilih rdečega seznama IUCN uvrščena v kategorijo ogroženosti ‚ranljiva‘ (VU [vulnerable]), ugodno stanje ohranjenosti v smislu Direktive o habitatih?
4. Ali je mogoče člen 1(i) Direktive o habitatih v povezavi s členom 2(3) razlagati tako, da se pri določanju ugodnega stanja ohranjenosti vrste lahko upoštevajo tudi gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo, drugo in tretje vprašanje

32 Predložitveno sodišče s prvimi tremi vprašanji, ki jih je treba obravnavati skupaj, v bistvu sprašuje, ali je treba člen 1(i) Direktive o habitatih razlagati tako, da uvrstitev v kategorijo „ranljiva“ na rdečem seznamu IUCN populacije živalske vrste, ki je na ozemlju države članice, izključuje, da bi se stanje ohranjenosti te vrste na ozemlju te države članice štelo za „ugodno“ v smislu te določbe. Poleg tega se to sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba ta člen 1(i) razlagati tako, da to, da država članica sprejme ukrepe upravljanja na podlagi člena 14(1) te direktive, vključuje obveznost zagotovitve ugodnega stanja ohranjenosti populacije te vrste, ki je na ozemlju te države članice, ali pa lahko ta država članica upošteva stanje ohranjenosti celotne populacije, katere naravno območje razširjenosti presega ozemlje navedene države članice, in če je tako, v kolikšnem obsegu in pod kakšnimi pogoji.

- 33 Najprej je treba opozoriti, da volk v skladu s členom 12 Direktive o habitatih v povezavi s Prilogo IV(a) k tej direktivi načeloma spada med vrste „v interesu Skupnosti“, za katere je treba zagotoviti „strogo varstvo“ v smislu tega člena 12.
- 34 Vendar so s to prilogo IV(a) iz tega strogega varstva med drugim izključene estonske populacije volka.
- 35 Tako so te populacije vključene v Prilogo V(a) k Direktivi o habitatih kot živalska vrsta v interesu Skupnosti, pri katerih za odvzem iz narave in izkoriščanje lahko veljajo ukrepi upravljanja in za katere torej velja člen 14 te direktive.
- 36 V zvezi z ukrepi upravljanja, ki lahko veljajo za vrste iz Priloge V k Direktivi o habitatih, je treba poudariti, da v skladu s členom 14(1) te direktive „[č]e države članice na podlagi spremljanja stanja iz člena 11 menijo, da je to potrebno, z ustreznimi ukrepi zagotovijo, da sta odvzem osebkov prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, navedenih v Prilogi V, iz narave ter njihovo izkoriščanje združljiva z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti teh vrst“.
- 37 Iz besedila te določbe je razvidno, da imajo države članice določeno polje proste presoje pri določanju nujnosti sprejetja ukrepov na podlagi navedene določbe, s katerimi se omeji izkoriščanje vrst iz Priloge V k Direktivi o habitatih (sodba z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 53).
- 38 Vendar je to polje proste presoje omejeno z obveznostjo, da se zagotovi, da sta odvzem osebkov vrste iz narave in izkoriščanje teh osebkov združljiva z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti te vrste (glej v tem smislu sodbo z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 55).
- 39 Spomniti je namreč treba, da je vsak ukrep države članice, sprejet na podlagi Direktive o habitatih, v skladu s členom 2(2) te direktive namenjen vzdrževanju ali obnovitvi ugodnega stanja ohranjenosti živalskih vrst v interesu Skupnosti (sodba z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 56).
- 40 Poleg tega je, kot izhaja iz petnajste uvodne izjave Direktive o habitatih, zakonodajalec Unije štel, da je potreben splošen sistem varstva določenih rastlinskih in živalskih vrst in da naj bi se predvideli ukrepi za upravljanje nekaterih vrst, „če je to potrebno zaradi njihovega stanja ohranjenosti“, vključno s prepovedjo nekaterih sredstev za ujetje ali ubitje, pri čemer se predvidi možnost odstopanj pod določenimi pogoji. Tako mora biti sprejetje takih ukrepov, kot potrjuje navedba „če je to potrebno zaradi njihovega stanja ohranjenosti“, utemeljeno s potrebo po vzdrževanju ali obnovitvi ugodnega stanja ohranjenosti zadevne vrste (sodba z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 57).
- 41 Kadar pa je stanje ohranjenosti živalske vrste neugodno, morajo pristojni organi sprejeti ukrepe v smislu člena 14 Direktive o habitatih, zaradi izboljšanja stanja ohranjenosti zadevne vrste, tako da njene populacije v prihodnosti in trajno dosežejo ugodno stanje ohranjenosti (glej v tem smislu sodbo z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 69).
- 42 Nazadnje, presojo stanja ohranjenosti vrste in primernosti sprejetja ukrepov na podlagi člena 14 Direktive o habitatih je treba opraviti ob upoštevanju zlasti najnovejših znanstvenih podatkov, pridobljenih s spremljanjem iz člena 11 te direktive (glej v tem smislu sodbo z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 65). Zadevna država članica namreč v skladu

s previdnostnim načelom iz člena 191(2) PDEU, če po presoji najboljših razpoložljivih znanstvenih podatkov ostane negotovost glede vprašanja, ali je izkoriščanje vrste v interesu Skupnosti združljivo z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti te vrste, ne sme dovoliti takega izkoriščanja (sodba z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 72 in navedena sodna praksa).

- 43 V obravnavanem primeru je iz predloga za sprejetje predhodne odločbe in spisa, s katerim razpolaga Sodišče, razvidno, da se je v akcijskem načrtu za obdobje 2012–2021 stanje ohranjenosti volka v Estoniji štelo za ugodno. V tem okviru so bili med drugim upoštevani elementi v zvezi sosednjimi državami članicami in tretjimi državami, navedeni v točki 20 te sodbe.
- 44 Vendar predložitveno sodišče med drugim navaja, da je estonska populacija volka v poznejšem akcijskem načrtu, pripravljenem za obdobje 2022–2031, razvrščena v kategorijo „ranljiva“ na rdečem seznamu IUCN, in sicer da je v skladu z opredelitvijo iz Smernic za uporabo kategorij in meril rdečega seznama IUCN „soočena z velikim tveganjem izumrtja v divjini“.
- 45 V zvezi s tem je treba na eni strani opozoriti, da je pojem „stanje ohranjenosti vrste“ v členu 1(i), prvi pododstavek, Direktive o habitatih opredeljen kot skupek vplivov, ki delujejo na to vrsto in lahko dolgoročno vplivajo na razširjenost in številčnost njenih populacij na ozemlju iz člena 2 te direktive.
- 46 Na drugi strani je treba poudariti, da se bo v skladu s členom 1(i), drugi pododstavek, navedene direktive stanje ohranjenosti vrste štelo za ugodno, če so izpolnjeni trije kumulativni pogoji. Prvič, če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov. Drugič, če se naravno območje razširjenosti te vrste niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo. Tretjič, če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev populacij navedene vrste (sodba z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 60 in navedena sodna praksa).
- 47 Iz sodne prakse Sodišča v zvezi s členom 16 Direktive o habitatih, ki državam članicam dovoljuje odstopanje od določb členov od 12 do 15 te direktive in katerega uporaba je med drugim odvisna tudi od vzdrževanja ugodnega stanja ohranjenosti populacij zadevnih vrst na njihovem naravnem območju razširjenosti, pa izhaja, da mora to stanje obstajati ter ga je treba najprej in nujno oceniti na lokalni in nacionalni ravni, tako da neugodno stanje ohranjenosti na ozemlju države članice ali na njenem delu ne bi bilo prikrito zaradi ocene, opravljene zgolj na čezmejni ravni, iz katere bi izhajalo, da je stanje ohranjenosti navedene vrste ugodno (sodba z dne 11. julija 2024, WWF Österreich in drugi, C-601/22, EU:C:2024:595, točka 57).
- 48 Enako nujno velja v okviru izvajanja člena 14 Direktive o habitatih. Kot je namreč generalna pravobranilka navedla v točkah 39 in 40 sklepnih predlogov, če stanje ohranjenosti vrste v državi članici, na ozemlje katere se vsaj potencialno razteza njeno naravno območje razširjenosti, ni ugodno, na njem ne more izpolnjevati svoje ekološke funkcije ali vsaj ne v celoti, tudi če je populacija zadevne vrste, ki je v tej državi članici, del populacije, katere stanje ohranjenosti je ugodno.
- 49 Vendar je treba na prvem mestu v zvezi z dejstvom, da je estonska populacija volka uvrščena v kategorijo „ranljiva“ rdečega seznama IUCN, ugotoviti, da se – kot je generalna pravobranilka navedla v točki 85 sklepnih predlogov – za opredelitev pojma „stanje ohranjenosti vrste“ niti

člen 1(i) Direktive o habitatih niti nobena druga določba te direktive ne sklicuje na rdeči seznam IUCN ali na merila, v skladu s katerimi je ta seznam vzpostavljen kot kazalnik ugodnega ali neugodnega stanja ohranjenosti vrste.

- 50 Poleg tega, kot je Evropska komisija navedla v pisnem stališču, se metoda presoje, uporabljena za razvrstitev vrst na rdeči seznam IUCN, razlikuje od metode, ki jo je treba izvesti na podlagi člena 1(i) Direktive o habitatih.
- 51 Zato so lahko, kot je generalna pravobranilka v bistvu poudarila v točki 86 sklepnih predlogov, podatki, merila in presoje, ki so pripeljali do uvrstitve neke vrste na rdeči seznam IUCN, del znanstvenih podatkov, ki jih mora zadevna država članica upoštevati pri lastni presoji (glej v tem smislu sodbe z dne 14. junija 2007, Komisija/Finska, C-342/05, EU:C:2007:341, točki 26 in 27; z dne 23. aprila 2020, Komisija/Finska (Spomladanski lov na samca navadne gage), C-217/19, EU:C:2020:291, točke od 77 do 88, in z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točki 65 in 78), pri čemer uvrstitev vrste na rdeči seznam IUCN, natančneje v kategorijo „ranljiva“ na nacionalni ravni, ne izključuje, da se stanje ohranjenosti navedene vrste na ozemlju zadevne države članice kljub temu šteje za ugodno, če so izpolnjeni kumulativni pogoji iz člena 1(i), drugi pododstavek, Direktive o habitatih.
- 52 Drugič, glede zadnjenavedenih pogojev je treba poudariti, da so lahko za ugotovitev, ali je stanje ohranjenosti vrste ugodno na ozemlju države članice, upoštevni podatki o populacijah te vrste v drugih državah članicah ali celo v tretjih državah. To velja zlasti za zaščitene živalske vrste, ki zavzemajo velika območja, kot je volk, in katerih „naravno območje razširjenosti“, ki je eno od meril, ki jih je treba upoštevati pri ugotavljanju, ali je stanje ohranjenosti vrste ugodno, je zato širše od geografskega območja, ki ima fizične ali biološke elemente, bistvene za njihovo življenje in razmnoževanje (glej v tem smislu sodbo z dne 29. julija 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, točka 61 in navedena sodna praksa).
- 53 Kot je namreč generalna pravobranilka v bistvu navedla v točkah od 48 do 52 sklepnih predlogov, bodo zlasti v primeru živalske vrste, kot je volk, njene populacije, ki so prisotne tudi v državah članicah ali tretjih državah, ki mejijo na državo članico, ki namerava sprejeti ukrepe upravljanja na podlagi člena 14(1) Direktive o habitatih, upoštevne za preverjanje, ki ga opravi zadnjenavedena država članica, in sicer ali je stanje ohranjenosti populacije te vrste na njenem ozemlju ugodno ali ne, če obstaja izmenjava med temi populacijami, saj lahko taka izmenjava pomeni vpliv, ki deluje na to vrsto in lahko dolgoročno vpliva na razširjenost in številčnost njenih populacij na navedenem ozemlju v smislu člena 1(i), prvi pododstavek, te direktive.
- 54 Taka izmenjava lahko namreč zlasti nadomesti izgube osebkov neke vrste s priseljevanjem ali pa z izseljevanjem ublaži prekomerno rast populacije te vrste v zadevni državi članici. Poleg tega lahko ta izmenjava okrepi genetsko spremenljivost te populacije.
- 55 Poleg tega, kot je v bistvu navedla tudi generalna pravobranilka v točki 53 sklepnih predlogov, je izmenjava med populacijami držav članic ali tretjih držav, ki so del iste populacije, v tem primeru baltske populacije volka ali celo evrazijske populacije te živalske vrste, lahko celo nujen pogoj za njeno ohranitev, zlasti kar zadeva populacije v državah članicah, katerih površina je razmeroma majhna, tako da je naravni habitat, ki ga vrsta lahko najde v tej državi, premajhen, da bi se zagotovila sposobnost preživetja populacije. V takem primeru lahko zadevna vrsta zagotovi svojo trajnost v taki državi članici le, če se njena populacija, ki ne bi bila sposobna preživeti, če bi ostala osamljena, neprekinjeno izmenjuje s populacijami iste vrste, ki so prisotne v sosednjih državah

članicah ali tretjih državah. Na podlagi upoštevanja te izmenjave je torej mogoče ugotoviti, da so v zvezi s to populacijo izpolnjeni trije kumulativni pogoji za ugodno stanje ohranjenosti iz člena 1(i), drugi pododstavek, Direktive o habitatih.

- 56 Ob tem je treba poudariti, da kot izhaja iz besedila te določbe, na katero je bilo opozorjeno v točki 46 te sodbe, za to, da bi se stanje ohranjenosti vrste štelo za ugodno, ne zadostuje, da podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov, da se naravno območje razširjenosti vrste ne zmanjšuje, in da obstaja dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij. Potrebno je še, prvič, da podatki o populacijski dinamiki zadevne vrste kažejo na to, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov, drugič, da se naravno območje razširjenosti te vrste v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo, in tretjič, da bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij.
- 57 Zato se je treba, kot je generalna pravobranilka v bistvu navedla v točki 59 sklepnih predlogov, v primeru zadovoljivega trenutnega položaja glede na ta merila prepričati še o trajnosti tega položaja, da se lahko ugotovi, da je stanje ohranjenosti vrste ugodno.
- 58 V zvezi s tem je treba, prvič, upoštevati zlasti vsako predvidljivo spremembo, ki bi lahko vplivala na izmenjavo med populacijo v zadevni državi članici in drugimi populacijami, ki so del iste populacije.
- 59 Gradnja mejnih ograj med Republiko Estonijo, Republiko Latvijo in Republiko Litvo na eni strani ter Republiko Belorusijo in Rusko federacijo na drugi strani, na katero se sklicuje predložitveno sodišče, pomeni tako spremembo. Te ograje lahko namreč vplivajo na izmenjavo med populacijami zadevne vrste v teh državah članicah na eni strani ter populacijami te vrste v Belorusiji in Rusiji na drugi strani.
- 60 Drugič, upoštevati je treba raven pravnega varstva, do katerega je upravičena zadevna vrsta v sosednjih državah članicah in tretjih državah.
- 61 Načeloma se lahko domneva trajnost ugotovljene izmenjave med populacijo zadevne vrste v eni državi članici in populacijami te vrste, ki so v drugih državah članicah, ker za zadnjenavedene države članice tako kot za prvo državo članico veljajo zahteve iz Direktive o habitatih.
- 62 Kot pa je generalna pravobranilka v bistvu navedla v točkah 63 in 64 sklepnih predlogov, če v tretji državi ni varstva, primerljivega z varstvom, ki ga zagotavlja Direktiva o habitatih ali vsaj Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, podpisana 19. septembra 1979 v Bernu (UL 1982, L 38, str. 3), ni nobenega pravnega jamstva zoper prihodnje poslabšanje populacij v tej tretji državi in s tem izmenjave s populacijo zadevne države članice (glej v tem smislu sodbo z dne 11. julija 2024, WWF Österreich in drugi, C-601/22, EU:C:2024:595, točki 62 in 63 ter navedena sodna praksa).
- 63 Nazadnje, tretjič, kot je generalna pravobranilka navedla v točki 67 sklepnih predlogov, je teža, ki jo je treba pripisati odnosom s populacijami sosednjih držav članic in tretjih držav, toliko večja, če te države članice in tretje države ne le uporabljajo primerljive sisteme pravnega varstva, ampak z zadevno državo članico sodelujejo pri varstvu zadevne vrste in na primer z njo usklajujejo svoje varstvene ukrepe tako, da optimizirajo izmenjavo med zadevnimi populacijami.

- 64 Poleg tega se lahko za zagotovitev, kot je bilo opozorjeno v točki 38 te sodbe, da je odvzem osebkov vrste iz narave in izkoriščanje teh osebkov združljiv z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti te vrste, izkaže za nujno, da država članica, na ozemlju katere je populacija volkov, ki je del populacije, katere naravno območje razširjenosti presega to ozemlje, kadar namerava upoštevati izmenjavo med populacijo volkov na navedenem ozemlju in populacijo volkov v sosednjih državah članicah ali tretjih državah, z njimi izmenjuje informacije o čezmejnem gibanju, opaženem pri osebkih te vrste ter o ukrepih upravljanja, ki so jih te države članice ali tretje države sprejele ali nameravajo sprejeti glede populacij, ki so na njihovih ozemljih. Po eni strani lahko namreč take izmenjave informacij pripeljejo do natančnejše presoje zadevne države članice glede velikosti njene populacije. Po drugi strani je pridobitev informacij o ukrepih upravljanja, ki jih uporabljajo ali načrtujejo upoštevne države članice ali tretje države, lahko potrebna za to, da se ta država članica lahko prepriča, da je za zadevno vrsto dejansko mogoče šteti, da je v ugodnem stanju ohranjenosti na njenem ozemlju. Nazadnje, informacije o ukrepih, ki jih uporabljajo ali načrtujejo sosednje države članice ali tretje države, so za zadevno državo članico lahko potrebne za zagotovitev, da bodo ukrepi, ki jih namerava sprejeti v zvezi s to vrsto, združljivi z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti te vrste na njenem ozemlju.
- 65 Predložitveno sodišče mora ugotoviti, ali je bilo ob upoštevanju elementov, navedenih v točkah od 45 do 64 te sodbe, stanje ohranjenosti volka v Estoniji mogoče šteti za ugodno ob sprejetju akcijskega načrta za obdobje 2012–2021, in če je tako, ali so bili ukrepi upravljanja, določeni v odloku iz postopka v glavni stvari, navedenem v točki 21 te sodbe, združljivi z ohranitvijo volka v tem stanju.
- 66 Glede na vse zgoraj navedene razloge je treba na prvo, drugo in tretje vprašanje odgovoriti, da je treba člen 1(i) Direktive o habitatih razlagati tako, da
- uvrstitev populacije živalske vrste, ki je na ozemlju države članice, v „ranljivo“ kategorijo rdečega seznama IUCN ne izključuje, da se stanje ohranjenosti te vrste na ozemlju te države članice šteje za „ugodno“ v smislu te določbe;
 - ugodno stanje ohranjenosti navedene vrste mora obstajati in se presojati, prvič in nujno, na lokalni in nacionalni ravni. Vendar lahko v okviru presoje „ugodnosti“ – v smislu navedenega člena 1(i) – stanja ohranjenosti živalske vrste, ki je del populacije, katere naravno območje razširjenosti se razteza zunaj ozemlja te države članice, ta država članica za namene sprejetja ukrepov upravljanja na podlagi člena 14(1) te direktive upošteva izmenjavo med populacijo zadevne vrste, ki je prisotna na njenem ozemlju, na eni strani in populacijami te vrste, ki so prisotne v sosednjih državah članicah ali tretjih državah, na drugi strani. Pri presoji upoštevnosti, ki jo je treba pripisati taki izmenjavi, mora zadevna država članica upoštevati zlasti vsako predvidljivo in verjetno spremembo, ki bi lahko vplivala na to izmenjavo, raven pravnega varstva, ki ga zagotavljajo te druge države članice in tretje države, ter stopnjo sodelovanja med njihovimi pristojnimi organi.

Četrto vprašanje

- 67 Predložitveno sodišče s četrtem vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 1(i) Direktive o habitatih v povezavi s členom 2(3) te direktive razlagati tako, da je v okviru presoje stanja ohranjenosti živalske vrste z namenom sprejetja ukrepov upravljanja na podlagi člena 14 navedene direktive mogoče upoštevati gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti v smislu tega člena 2(3).

- 68 Kot je generalna pravobranilka navedla v točkah od 73 do 79 sklepnih predlogov, so lahko gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti, ki so značilne za položaj države članice, upoštevne za ugotovitev, ali je stanje ohranjenosti vrste, ki je na njenem ozemlju, ugodno ali ne v smislu člena 1(i) Direktive o habitatih. Take potrebe in značilnosti so namreč lahko del vplivov, ki delujejo na to vrsto in lahko dolgoročno vplivajo na razširjenost in številčnost njenih populacij na ozemlju iz člena 2(1) te direktive.
- 69 Vendar, kot je v bistvu poudarila tudi generalna pravobranilka v točkah od 80 do 82 sklepnih predlogov, kadar vsi trije kumulativni pogoji iz člena 1(i), drugi pododstavek, Direktive o habitatih niso izpolnjeni, stanja ohranjenosti zadevne vrste nikakor ni mogoče šteti za ugodnega. Če bi bilo namreč državam članicam dovoljeno šteti, da je treba stanje ohranjenosti zadevne vrste, čeprav ti pogoji niso izpolnjeni, vseeno šteti za ugodno zaradi potreb ali značilnosti, na katere napotuje člen 2(3) navedene direktive, bi to ogrozilo uresničitev cilja ohranitve vrste iz odstavka 2 tega člena 2 (glej po analogiji sodbi z dne 7. novembra 2000, *First Corporate Shipping*, C-371/98, EU:C:2000:600, točka 23, in z dne 14. januarja 2010, *Stadt Papenburg*, C-226/08, EU:C:2010:10, točka 31).
- 70 Iz istega razloga se ni mogoče sklicevati na gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti iz člena 2(3) Direktive o habitatih, ki poleg tega ne pomenijo samostojnega odstopanja od splošne ureditve varstva, vzpostavljene s to direktivo (sodba z dne 14. januarja 2010, *Stadt Papenburg*, C-226/08, EU:C:2010:10, točka 32), da bi se izognilo obveznosti zagotavljanja, da je odvzem osebkov vrste iz narave in izkoriščanje teh osebkov združljiv z vzdrževanjem ugodnega stanja ohranjenosti te vrste, kar je obveznost, ki, kot je bilo navedeno v točki 38 te sodbe, omejuje polje proste presoje, ki ga imajo države članice na podlagi člena 14 navedene direktive. Države članice lahko te potrebe in značilnosti načeloma upoštevajo le v mejah tega polja proste presoje.
- 71 Glede na zgoraj navedene razloge je treba na četrto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 1(i) Direktive o habitatih v povezavi s členom 2(3) te direktive razlagati tako, da se v okviru presoje stanja ohranjenosti živalske vrste zaradi sprejetja ukrepov upravljanja na podlagi člena 14 navedene direktive lahko upoštevajo gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti v smislu tega člena 2(3), ker te potrebe in značilnosti pomenijo vplive, ki delujejo na to vrsto in lahko dolgoročno vplivajo na porazdelitev in številčnost njenih populacij na ozemlju iz člena 2(1) te direktive. Vendar stanja ohranjenosti navedene vrste ni mogoče šteti za ugodnega zaradi teh potreb in značilnosti, če trije kumulativni pogoji iz drugega pododstavka tega člena 1(i) niso izpolnjeni.

Stroški

- 72 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (peti senat) razsodilo:

- 1. Člen 1 Direktive Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, kakor je bila spremenjena z Direktivo Sveta 2013/17/EU z dne 13. maja 2013,**

je treba razlagati tako, da

- uvrstitev populacije živalske vrste, ki je na ozemlju države članice, v „ranljivo“ (VU) kategorijo rdečega seznama ogroženih vrst Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN) ne izključuje, da se stanje ohranjenosti te vrste na ozemlju te države članice šteje za „ugodno“ v smislu te določbe;
- ugodno stanje ohranjenosti navedene vrste mora obstajati in se presojati, prvič in nujno, na lokalni in nacionalni ravni. Vendar lahko v okviru presoje „ugodnosti“ – v smislu navedenega člena 1(i) – stanja ohranjenosti živalske vrste, ki je del populacije, katere naravno območje razširjenosti se razteza zunaj ozemlja te države članice, ta država članica za namene sprejetja ukrepov upravljanja na podlagi člena 14(1) Direktive 92/43, kakor je bila spremenjena, upošteva izmenjavo med populacijo zadevne vrste, ki je prisotna na njenem ozemlju, na eni strani in populacijami te vrste, ki so prisotne v sosednjih državah članicah ali tretjih državah, na drugi strani. Pri presoji upoštevnosti, ki jo je treba pripisati taki izmenjavi, mora zadevna država članica upoštevati zlasti vsako predvidljivo in verjetno spremembo, ki bi lahko vplivala na to izmenjavo, raven pravnega varstva, ki ga zagotavljajo te druge države članice in tretje države, ter stopnjo sodelovanja med njihovimi pristojnimi organi.

2. Člen 1(i) Direktive 92/43, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2013/17, v povezavi s členom 2(3) Direktive 92/43, kakor je bila spremenjena,

je treba razlagati tako, da

se v okviru presoje stanja ohranjenosti živalske vrste zaradi sprejetja ukrepov upravljanja na podlagi člena 14 Direktive 92/43, kakor je bila spremenjena, lahko upoštevajo gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti v smislu tega člena 2(3), ker te potrebe in značilnosti pomenijo vplive, ki delujejo na to vrsto in lahko dolgoročno vplivajo na porazdelitev in številčnost njenih populacij na ozemlju iz člena 2(1) Direktive 92/43, kakor je bila spremenjena. Vendar stanja ohranjenosti navedene vrste ni mogoče šteti za ugodnega zaradi teh potreb in značilnosti, če trije kumulativni pogoji iz drugega pododstavka tega člena 1(i) niso izpolnjeni.

Podpisi